

فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال ۲۶، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۰، شماره پیاپی ۱۰۱

S. E. Saidaei
S. H. Jalali

سید اسکندر صیدایی: استادیار دانشکده جغرافیا، دانشگاه اصفهان
سیدحسن جلالی: کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی دانشگاه اصفهان

E.mail:s.seidaiy@geo.ui.ac.ir

شماره مقاله: ۸۱۸

شماره صفحه پیاپی ۱۷۱۱۸-۱۷۰۹۴

نقش ناحیه صنعتی راونج در توسعه روستایی دهستان دودهک

چکیده

هدف از این تحقیق، بررسی عملکرد ناحیه صنعتی روستایی راونج و نقش آن در توسعه روستایی، اشتغال و درآمدزایی، بهره‌وری از امکانات موجود، تثبیت جمعیت روستایی (جلوگیری از مهاجرت به شهرها) شناسایی نقاط مثبت و منفی احداث و راه‌اندازی این طرح و بالاخره شناخت مشکلات و ارائه پیشنهادهاست. روش تحقیق در این مقاله «توصیفی-تحلیلی و پیمایشی» است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، ناحیه صنعتی راونج در توسعه روستایی دهستان دودهک موفق نبوده و نتوانسته است به اهداف اولیه دست یابد. عدم دستیابی به اهداف مورد نظر باعث عقب‌ماندگی دهستان دودهک از توسعه مطلوب شده و افزایش بیکاری، مهاجرت به سمت نقاط شهری اطراف مانند شهرهای دلیجان و قم، کاهش درآمد و پس‌انداز روستاییان، کاهش امنیت شغلی و تنزل سطح رفاهی جوامع روستایی مورد مطالعه را به دنبال داشته است.

واژه‌های کلیدی: توسعه روستایی، ناحیه صنعتی روستایی، صنایع روستایی، اشتغال.

۱. مقدمه

تاکنون نظرها و دیدگاه‌های مختلفی در باب توسعه روستایی و نیز ایجاد و گسترش نواحی صنعتی روستایی به منظور ایجاد اشتغال و درآمدزایی و نیز جلوگیری از مهاجرت

روستائیان به سوی شهرها از سوی محققان و آگاهان به مسائل روستایی مطرح شده است. در رابطه با توسعه روستایی عده ای معتقدند که در چهارچوب ارائه خدمات و امکانات رفاهی به مناطق روستایی می‌توان به توسعه روستایی دست یافت.

در دیدگاهی دیگری؛ «توسعه روستایی بدون تنوع بخشیدن به امکانات اشتغال در روستاها و ایجاد صنایع روستایی و جنبی کشاورزی، هرگز به طور کامل امکان پذیر نیست». در این دیدگاه محقق برای توجیه نظریاتش بیان می‌کند: «کشورهای چین، هندوستان و کره جنوبی تنها زمانی موفق شدند از سیل مهاجرت روستائیان به شهرهای بزرگ بکاهند که امکانات جدید اشتغال در روستاها در کنار توسعه صنایع روستایی و ایجاد تعاونی‌های تولید کشاورزی فراهم کردند (هراتی، ۱۳۶۹، ۲۰۶).

متولیان و بنیانگذاران طرح ایجاد نواحی صنعتی در مناطق روستایی نیز دلایل زیادی برای اثبات کار خود بیان می‌کنند. برخی از این دلایل عبارتند از:

مهمترین دلیل برای ضرورت استقرار صنعت در روستا، عدم جذب تمام نیروی آماده به کار روستایی در بخش کشاورزی ظرف ۲۰ سال آینده است (وزارت جهاد، ۱۳۶۵، ۱۵). صنعت در روستا رسالتی فراتر از افزایش درآمد یا ایجاد اشتغال برای بیکاران دارد. فرد روستایی که در شرایط فعلی باید تمام وقتش را صرف کند تا حداقل امکانات و نیازهایی را که برای معیشت خانواده اش نیاز دارد، فراهم کند. در این شرایط هیچ وقت و امکانی برای اندیشیدن و فکر کردن باقی نمی‌ماند (وزارت جهاد، ۱۳۶۵، ۱۵۳ - ۱۵۵). از طرف دیگر، نباید صنعت را در تضاد با کشاورزی و جدا از زنجیره صنعتی کل کشور، در روستاها ایجاد کنیم؛ به طوری که تکنولوژی و صنعتی که روستایی می‌تواند آن را بپذیرد، کشاورزی را رونق مناسب و خدمات را رشد مناسب دهد؛ می‌تواند روستا را متحول کند. بنابراین، صنعت وسیله ای برای تکمیل کشاورزی است و در جهت حمایت از آن باید گام بردارد. به عبارت دیگر، «ما معتقدیم که صنعت باید به روستا برود، اما به

این شرط که صنعت بر روستایی سوار نشود، بلکه روستا بر صنعت سوار شود» (وزارت جهاد، ۱۳۶۵، ۱۶۷).

این تحقیق در پی بررسی صنایع ایجاد شده در ناحیه صنعتی روستایی راونج و نیز آثار آن در توسعه روستایی، اقتصاد روستایی، تثبیت جمعیت و ... است و می‌کوشد با شناخت وضع موجود دهستان دو دهک و شهرستان دلیجان و نیز ناحیه صنعتی در ابعاد مختلف طبیعی، انسانی، اقتصادی و نیز چگونگی ارتباط روستاییان با ناحیه مزبور، نقاط ضعف و قوت آن را شناسایی و با ارائه خط مشی و استراتژی‌های مختلف، گامی در جهت توسعه روستایی بردارد، زیرا ایجاد صنایع روستایی و ناحیه صنعتی در روستاها، بخشی از همان اهدافی است که اکثر برنامه‌ریزان و نظریه‌پردازان توسعه روستایی بر آن تأکید می‌کنند.

۲. مبانی نظری

توسعه روستایی، استراتژی‌ای است که برای بهبود زندگی اقتصادی و اجتماعی گروه خاصی از مردم، که همان روستاییان فقیرند، طراحی می‌شود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۲۵). صنایع روستایی نیز طبق تعریف مرکز توسعه منطقه‌ای ملل متحد، عبارت است از تمام صنایعی که می‌توانند در مراکز روستایی و روستا-شهری توسعه یابند، به شرط آنکه بتوانند وسیله‌ای برای صنعتی شدن روستا باشند (میسرا، ۱۳۶۶، ۸۹). ناحیه صنعتی روستایی زمین عمران شده است که در موقعیت مناسب از مرکزیت داشتن به چند روستا استقرار یافته و جهت احداث صنایع روستایی بر اساس طرح جانمایی و مقررات خاص ایجاد می‌گردد و معمولاً تمام یا قسمتی از تسهیلات و خدمات، از قبیل آب، برق، خیابان‌های دسترس، آتش نشانی، خدمات عمومی و غیره در آن ارائه می‌شود (رحیم‌نیا، ۱۳۷۱، ۴).

در ارتباط با توسعه روستایی و نیز ایجاد و گسترش نواحی صنعتی روستایی، به منظور ایجاد اشتغال و درآمدزایی و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به سوی شهرها نظرها و دیدگاه‌های مختلفی از سوی محققان و آگاهان به مسائل روستایی مطرح شده است.

واترسون برای توسعه روستایی برنامه شش ماده‌ای پیشنهاد می‌نماید که دو ماده آن درباره ایجاد صنایع روستایی است که عبارتند از:

- ایجاد کارگاه‌های عمومی کوچک و اشتغال‌زا؛

- تأسیس صنایع سبک و کوچک کاربر در مزارع و حواشی آنها.

وی برنامه شش ماده‌ای خود را برای افزایش بهره‌وری، ارتقای کیفیت زندگی جوامع روستایی و پیشبرد و تقویت توسعه متکی به خود ارایه می‌دهد (جهاد سازندگی استان مرکزی، ۱۳۷۹، ۸).

شوماخر در کتاب **کوچک زیباست** بر این نکته تأکید کرده است که مهمترین مسأله کشورهای جهان سوم بیکاری و افزایش مهاجرت به شهرهاست و معتقد است که اولاً فرصت‌های اشتغال باید در مناطق روستایی و شهرهای کوچک به وجود بیاید و ثانیاً این فرصت‌ها باید به اندازه کافی ارزان باشد و روش‌های تولید باید ساده باشد و از منابع محل استفاده کنند و اینکه اهداف فوق از رهگذر ایجاد صنایع کوچک قابل تحقق است (شوماخر، ۱۳۷۲، ۶۲-۴۵).

جی ابراهام^۱ در مورد صنعت روستایی در هند کار کرده و معتقد است که صنایع روستایی در هند توانسته است نقش معناداری در ایجاد اشتغال و درآمد داشته باشد و چون از منابع محلی استفاده می‌کند، سبب تحیکم الگوی عدم تمرکز صنایع می‌شود (ابراهام، ۱۹۹۴، ۲۲).

طاهرخانی نیز در کتاب **صنعتی شدن روستا** معتقد است، صنعتی شدن روستا با تأکید بر نواحی صنعتی و صنایع کوچک در چهار چوب طرح‌های جامع ملی، پیامدهای ارزشمند در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه داشته است که ایجاد اشتغال پایدار، افزایش

رفاه و ایجاد اقتصاد پویا در مناطق روستایی، پاره ای از این پیامدهاست (طاهرخانی، ۱۳۷۹، ۹۲-۹۸).

گروهی نیز بر این باورند که صنایع روستایی مناسبترین بخش اشتغالزایی غیر زراعی است که قابلیت گسترش فراوانی داشته، می تواند از مهاجرت روستاییان بکاهد. این صنایع به اندک سرمایه، سطح فناوری پایین و نیروی کار غیر ماهر نیاز دارند و از انعطاف پذیری بالایی برخوردارند (مرکز تحقیقات و بررسی مسایل روستایی، ۱۳۷۹، ۱۵۸).

کلانتری ضمن تحلیل صنایع کوچک در کشورهای در حال توسعه معتقد است: صنایع کوچک نقش مهمی در تطبیق فناوری با نیازها، امکانات و پتانسیل های مادی و انسانی مناطق روستایی داشته، به درونزا کردن آن کمک می کنند. همچنین، این صنایع از طریق تمرکززدایی و ایجاد تعادل های منطقه ای، موجب توزیع بهینه درآمد می شوند و نیز با ایجاد فرصت های شغلی فصلی و دائمی، نرخ بیکاری را در مناطق روستایی کاهش می دهند (کلانتری، ۱۳۷۵، ۶۲).

پی.ک. داس. با تکیه بر فرآیند صنعتی شدن روستاها در فرآیند توسعه معتقد است: صنعتی شدن در مراحل مقدماتی باید به عنوان ابزاری برای شرایط کار و استانداردهای زندگی در جهت مقابله با فقر در ابعاد جهانی و نه فقط به عنوان ابزاری برای تولید بیشتر با استفاده از فناوری جدید، مورد توجه قرار گیرد. اگر این تفکر در ذهن به خوبی پرورش نیابد، هرگونه کوشش برای صنعتی کردن روستاها ممکن است به مهاجرت اکثریت مردمی منجر شود که تأثیرات صنعتی شدن را تجربه نموده اند (داس، ۱۹۷۹، ۸).

۳. پیشینه پژوهش

در دنیا در حدود سال ۱۷۰۰ میلادی انقلاب صنعتی روی داد که ابتدا در انگلستان و سپس در آمریکا و اروپا و در نهایت، به سراسر جهان گسترش پیدا کرد

(جهانبگلو، ۱۳۸۶، ۱۰). تحقیقاتی که فعالیت صنعتی را مطابق با اصول جغرافیایی مدرن تجزیه و تحلیل کرده‌اند، عمدتاً پس از ۱۹۶۲ منتشر شده‌اند (قره نژاد، ۱۳۷۱، ۱۱). در این خصوص بیشتر صاحب‌نظران به اهمیت پیامدها و عوامل مؤثر در موفقیت صنایع در مناطق روستایی پرداخته‌اند.

ریشه فعالیت‌های صنعتی در ایران به قرون ۱۶ و ۱۷ میلادی مقارن با حاکمیت صفوی بر می‌گردد (منشاهی، ۱۳۶۰، ۸۹۹). اما در دوره کنونی سابقه صنعت به سبک مدرن و پشرفته در ایران قبل از سال ۱۳۴۰ ه.ش برمی‌گردد. با این تفاسیر، در ایران سابقه طرح موضوع توسعه صنعت در نواحی روستایی در برنامه‌های عمرانی و توسعه، به برنامه اول عمرانی (۱۳۲۷-۱۳۳۴) باز می‌گردد؛ هر چند در این دوره اقدام عملی خاصی در طول برنامه برای صنایع روستایی به عمل نیامد، اما در برنامه‌های چهارم و پنجم عمرانی که عمران روستایی فصلی مستقلاً را در نظام برنامه‌ها به خود اختصاص داد، باز هم برای توسعه صنعت در نواحی روستایی به شکل جدی اقدام نگردید (رضوانی، ۱۳۸۳، ۱۰۱). در برنامه ششم عمرانی (۱۳۵۷-۱۳۶۱) یکی از اهداف پنجگانه عمران روستایی «متنوع ساختن فعالیت‌ها در جامعه روستایی از طریق ایجاد اشتغال در بخش‌های صنعت و خدمات» بود. در این برنامه، توسعه صنایع روستایی در برنامه‌های مشخص عمرانی روستا نیز پیگیری شد. اما پس از پیروزی انقلاب اسلامی و تشکیل جهاد سازندگی، یکی از وظایف این وزارتخانه توسعه و تقویت صنایع روستایی بود.

در برنامه اول توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۶۸-۱۳۷۲) یکی از سیاست‌های کلی برنامه در افزایش نسبی درآمد روستاییان از طرق ایجاد و تنوع فرصت‌های شغلی و تأمین اشتغال غیر کشاورزی در محیط روستا بود. در این دوره، سیاست ایجاد نواحی صنعتی روستایی در مراکز روستایی به وسیله جهاد سازندگی پیگیری شد و اقدامات لازم برای ایجاد ۳۳ ناحیه صنعتی روستایی در کشور انجام شد. در برنامه پنج ساله دوم توسعه

(۱۳۷۴-۱۳۷۸) راهبرد صنعتی شدن نواحی روستایی از طریق ایجاد سیاست تأکید بر توسعه صنعت در فضاها و مراکز روستایی از طرق ایجاد نواحی صنعتی، استقرار کارگاه‌های صنایع روستایی، به ویژه صنایع وابسته به کشاورزی و منابع طبیعی و اعطای تسهیلات اعتباری مالیاتی و تأمین زیر بناهای تدوین شد. در طی سال‌های (۱۳۷۳-۱۳۷۵) تعداد نواحی صنعتی روستایی به ۱۷۷ ناحیه افزایش یافت. در برنامه سوم توسعه هم در فصل توسعه و عمران روستایی یکی از راهکارهای اجرایی برنامه مربوط به صنایع روستایی است. در مجموع، در طول برنامه سوم تعداد نواحی صنعتی روستایی تا پایان سال ۱۳۸۰ به حدود ۱۸۰ ناحیه افزایش یافته است که از این تعداد ۱۳۳ ناحیه در حال بهره برداری و ۴۷ ناحیه در دست اجراست (رضوانی، ۱۳۸۳، ۱۰۴ و ۱۲۰).

از پایان نامه‌هایی که در این مورد نگاشته شده است، می توان به موارد زیر اشاره

کرد:

۱- تأثیر ایجاد شهرک‌های صنعتی و نقش آن در توسعه نواحی روستایی، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی روستایی دانشگاه تربیت مدرس که توسط توسط مجید ماستری فراهانی در سال ۱۳۸۳ تهیه شده است. این پژوهش به تأثیر مستقیم شهرک‌های صنعتی در توسعه روستایی می پردازد.

۲- بهینه یابی الگوی استقرار فعالیت‌های صنعتی در نواحی روستایی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی روستایی دانشگاه تربیت مدرس است که توسط سید حجت ا... ذاکر در سال ۱۳۸۳ تهیه شده است. در این پژوهش بیشتر بر موضوع مکان یابی تأکید می شود و نتایج آن نشان می دهد که صنایع غذایی در این نواحی از قابلیت استقرار بالایی برخوردار است.

۳- نقش نواحی صنعتی روستایی در توسعه روستاها (مطالعه موردی: ناحیه صنعتی روستایی امان آباد- مشهد)، پایان نامه کارشناسی ارشد محمدجواد شرفیان است که در سال ۱۳۸۰ در دانشگاه تهران انجام شد و از آن به عنوان پیشینه دیگر تحقیق می توان نام برد.

۴- نقش نواحی صنعتی روستایی در اشتغال و کاهش مهاجرت های روستایی، مهدی طاهرخانی، مجله پژوهشهای جغرافیایی، ش ۴۳، زمستان ۱۳۸۱.

تاکنون در رابطه با ناحیه صنعتی روستایی روانج مطالعه و تحقیق جامع و کاملی به عمل نیامده است. (این تحقیق برای اولین بار است که انجام می گیرد). البته، برای مکان گزینی و استقرار برخی تأسیسات زیر بنایی تحقیقات مختصری به صورت موردی انجام شده است.

۴. روش پژوهش

سؤال این تحقیق عبارت است از: «تأثیرات اقتصادی- اجتماعی ناحیه صنعتی روانج در دهستان دو دهک کدامند؟» بر این اساس، فرضیه زیر مطرح شده است:
«به نظر می رسد ایجاد ناحیه صنعتی روانج در توسعه روستایی دهستان دو دهک مؤثر است.»

با توجه به سؤال و فرضیه تحقیق، روش تحقیق مقاله «توصیفی- تحلیلی و پیمایشی» است. اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعات اسنادی، کتابخانه ای و میدانی جمع آوری شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، کل سرپرستان خانوارهای دهستان هستند که تعداد آنها برابر با ۹۳۵ نفر است؛ و با استفاده از نمونه گیری، نتایج به جامعه تعمیم داده شده است. روش نمونه برداری در این تحقیق به صورت تصادفی است که بر اساس فرمول کوکران، حجم نمونه در این تحقیق ۲۷۲ نفر تعیین شده است. از آزمون نرمال T کلموگروف- اسمیرنوف برای ارزیابی فرضیه تحقیق استفاده شده است.

فرمول کوکران:

$$N = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right]}$$

۵. قلمرو پژوهش

ناحیه صنعتی راونج در ۱۵ کیلومتری شهر دلیجان قرار دارد. از نظر دسترسی این منطقه در مسیر اتوبان دلیجان به سلفچگان و در شمال شرق دلیجان واقع شده است و از مسیر اتوبان تا ناحیه صنعتی ۳ کیلومتر فاصله وجود دارد که جاده ای آسفالتی است و ناحیه صنعتی را به اتوبان و از طرفی آن را به روستای راونج و روستاهای چنارستان و بهاریه متصل می کنند.

این ناحیه صنعتی در ۳۴ درجه و ۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی با ارتفاع ۱۵۶۰ متر از سطح دریا قرار دارد که پیرامون آن را از شمال روستای چنارستان، از جنوب روستای خالی از سکنه گرگان و از غرب اتوبان اصلی دلیجان سلفچگان و از شرق روستای بهاریه در بر گرفته است و از طرفی، این ناحیه صنعتی بیشتر با روستاهای بهاریه، چنارستان، راونج دودهک نزدیک است (جهاد کشاورزی شهرستان دلیجان، ۱۳۸۶، ۲۲).

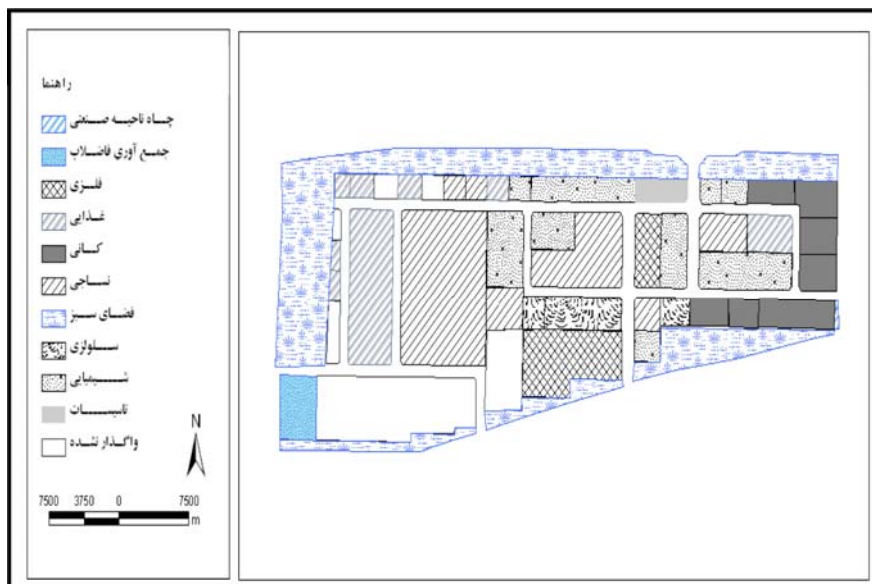
ناحیه صنعتی مورد مطالعه دارای وسعتی برابر با ۵۲/۲۵ هکتار است که این ناحیه به جهت اینکه در فواصل زمانی مختلف احداث و تکمیل شده، به سه فاز تقسیم شده که این سه فاز در سال های ۱۳۶۸، ۱۳۷۲ و ۱۳۷۵ احداث و تکمیل شده اند که هر کدام از این فازها برای سهولت در امر برنامه ریزی و تحویل به متقاضیان و همچنین برای جدا کردن صنایع مختلف به قطعاتی تقسیم می - شوند. بر اساس اطلاعات و شواهد موجود کل قطعات پیش

بینی شده در این ناحیه صنعتی ۸۷ قطعه است که به هر کدام از فازها تعدادی اختصاص داده شده که عبارتند از:

فاز یک ۲۷ قطعه، فاز دو ۱۵ قطعه و فاز سه ۴۵ قطعه. از لحاظ کاربری اراضی هم، هر کدام از کاربرها وسعتی را به خود اختصاص داده اند، که عبارتند از:

زمین‌های صنعتی ۳۵/۱۶ هکتار، اداری و خدماتی ۱/۶۵ هکتار، فضای سبز ۱۰/۰۹ هکتار، معابر و خیابان‌ها ۵/۳۷ هکتار. علاوه بر اینها، صنایعی که مستقر و پیش بینی شده اند، ۸۷ قطعه هستند که به تفکیک عبارتند از:

صنایع شیمیایی ۲۸ واحد، صنایع تبدیلی ۴۰ واحد، صنایع سلولزی ۳ واحد، صنایع کانی ۵ واحد، صنایع فلزی ۴ واحد و صنایع نساجی ۸ واحد (از لحاظ مکانیابی، صنایع شیمیایی و دیگر صنایع آلاینده، به دلیل فاصله ۱۵ کیلومتری از شهر در وضعیت مطلوبی قرار دارند) (نقشه ۱).

نقشه ۱. ناحیه صنعتی به تفکیک صنایع و کاربری

مأخذ: نگارنده.

از لحاظ اشتغال این ناحیه صنعتی با هدف اشتغال ۱۰۰۰ نفر احداث شده است که پیش بینی شده از این تعداد ۵۰ درصد آنها از جوانان دهستان و روستاهای آن هستند. از تعداد شاغلان پیش بینی شده تعداد ۲۹۰ نفر آن مشغول به کار هستند و از قطعات پیش بینی شده ۵۲ قطعه واگذار شده است. تعداد ۱۴ واحد از این قطعات غیر فعال است که ۱۲ واحد از آنها به دلیل نداشتن توجیه اقتصادی در منطقه و به علت عدم حمایت‌های مالی بانکی و ۲ واحد دیگر به علت تعویق در بدهی‌های بانکی توسط بانک به حالت تعطیل درآمده است. از ۳۸ واحد باقی مانده تماما در حال فعالیت هستند و دلیل فعالیت آنها دارا بودن توجیه اقتصادی و همخوانی تولیدات این صنایع بر مبنای نیاز منطقه و کشور است. بعلاوه، ۳۵ قطعه دیگر موجود است که هنوز شرکتی برای تقاضا مراجعه نکرده است که به مرور در طول سال‌های آتی واگذار می‌شود (جهاد کشاورزی شهرستان دلجان، ۱۳۸۰: ۲۵). در جدول ۱ ناحیه صنعتی راونج معرفی شده است.

جدول ۱. معرفی وضعیت کلی ناحیه صنعتی راونج

اشتغال واحدهای فعال در حال تولید (متغیر)	واحدهای مستقر شده	قطعات واگذار شده	اشتغال پیش بینی شده (نفر)	واحدهای پیش‌بینی شده به تفکیک نوع صنایع		مساحت کل ناحیه (هکتار)
				عداد	نوع صنایع	
۲۹۰	۳۸	۵۲	۱۰۰۰	۴۰	تبدیلی	۵۲/۲۵
				۲۸	شیمیایی	
				۳	سلولزی	
				۵	کانی	
				۳	فلزی	
				۸	نساجی	
				۸۷		
						کل

۶. یافته‌ها

۱. ویژگی‌های جامعه مورد مطالعه

در این مطالعه از مجموع ۹۳۵ خانوار کل دهستان که با استفاده از فرمول کوکران ۲۷۲ خانوار حجم نمونه مورد نظر است، تعداد ۲۲۶ نفر معادل ۸۳/۱٪ حجم نمونه را مردان و ۴۶ نفر معادل ۱۶/۹٪ را زنان تشکیل می‌دهند. از آنجایی که جامعه هدف ما را سرپرستان خانوار تشکیل می‌دهند، می‌توان نتیجه گرفت در نمونه بررسی شده ۸۳٪ از سرپرستان خانوار را آقایان و ۱۷٪ را خانم‌ها تشکیل می‌دهند. ۳۸ نفر معادل ۱۴٪ از این افراد را ۲۰-۳۰ ساله‌ها، ۷۷ نفر معادل ۲۸/۳٪ کل را ۳۰-۴۰ ساله‌ها، ۷۳ نفر معادل ۲۶/۸٪ کل را ۴۰-۵۰ ساله‌ها و ۸۴ نفر معادل ۳۰/۹٪ کل را ۵۰ ساله و بالاتر تشکیل می‌دهند. از نظر سواد، ۴۹ نفر معادل ۱۸٪ کل بیسواد، ۹۵ نفر معادل ۳۴/۹٪ کل ابتدایی، ۶۰ نفر معادل ۲۲/۱٪ کل سیکل، ۵۲ نفر معادل ۱۹/۱٪ دیپلم، ۱۶ نفر معادل ۵/۹٪ کل فوق دیپلم و بالاتر هستند. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، افراد با سواد ابتدایی بیشترین فراوانی را (۳۵٪) به خود اختصاص داده‌اند. از نظر فعالیت در ناحیه صنعتی، ۲۱۵ نفر معادل ۷۹٪ کل خود و اعضای خانواده‌شان در این ناحیه فعالیتی ندارند، ۷ نفر معادل ۲/۶٪ کل تنها یک نفر از اعضای خانواده، آن هم به مدت کمتر از یک سال فعالیت داشته‌اند، ۴۰ نفر معادل ۱۴/۷٪ کل تنها یک نفر از اعضای خانواده و به مدت ۱-۳ سال در این ناحیه فعالیت داشته‌اند، ۷ نفر معادل ۲/۶٪ کل تنها یک نفر از اعضای خانواده و به مدت ۳-۵ سال در این ناحیه فعالیت داشته‌اند و ۳ نفر معادل ۱/۱٪ کل ۲ نفر از اعضای خانواده به مدت ۱-۳ سال در ناحیه صنعتی راونج فعالیت داشته‌اند (اکثریت مردم روستا با ۷۹٪ و بیشترین فراوانی در ناحیه صنعتی راونج فعالیت نمی‌کنند که علت اصلی وجود سرمایه‌گذاران شهری در ناحیه صنعتی و تمایل آنها به استفاده از نیروی کار شهری است که ریشه در مسایل فرهنگی دارد).

۲.۶. تأثیر ناحیه صنعتی در توسعه روستایی ناحیه راونج

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می شود، ۳۷/۹٪ از پاسخگویان با بیشترین فراوانی معتقدند که تأثیر این ناحیه صنعتی در افزایش اشتغال روستاییان کم بوده است. تقریباً ۲۲/۴٪ تأثیر ناحیه صنعتی را بر میزان درآمد خیلی کم، ۴۱/۹٪ کم، ۲۱/۷٪ تاحدودی، ۱۱/۸٪ زیاد و ۲/۲٪ خیلی زیاد دانسته‌اند که بر این اساس ۴۱/۹٪ از افراد پاسخ دهنده با بیشترین فراوانی معتقدند که این ناحیه بر درآمد افراد روستا تأثیر کم داشته است. با توجه به نتایج به دست آمده، ۴۴/۱٪ از افراد روستا با بیشترین فراوانی معتقدند که ناحیه صنعتی راونج در میزان پس انداز مردم روستا تأثیر کمی داشته است. (علت همه این موضوعها به خاطر به کار نگرفتن نیروی کار روستایی در واحدهای صنعتی ناحیه است) و ۴۰/۸٪ از افراد روستا با بیشترین فراوانی معتقدند که بین فعالیت کارگاهها و کارخانهها با فعالیت اقتصادی روستا تناسب کمی وجود دارد (بر اساس آمار جهاد کشاورزی در سال ۱۳۸۶، ۷۴ درصد فعالان اقتصادی دهستان در بخش کشاورزی فعالیت می کنند و تنها ۱۶٪ در کارگاهها و صنایع مشغولند). ۴۰/۸٪ از افراد روستا اعتقاد دارند که ناحیه صنعتی در هدایت خدمات و امکانات به طرف روستا تأثیر اندکی داشته است. ۴۶٪ از افراد روستا نیز معتقدند که ناحیه صنعتی راونج در بالا رفتن سطح رفاهی روستائیان تأثیر کمی داشته است. با توجه به جدول ۲ معلوم می شود که ۵۹/۶٪ از افراد روستا معتقدند که ناحیه صنعتی راونج در استفاده مردم روستا از وسائل و محصولات صنعتی تأثیر بسیار اندک داشته است. همچنین ۴۹/۶٪ از افراد روستا نقش ناحیه صنعتی راونج را در افزایش توجه مسؤولان به روستاهای این دهستان تاحدودی مؤثر ارزیابی کرده‌اند. ۴۲/۳٪ از افراد روستا با بیشترین فراوانی معتقدند که کارگاهها و کارخانههای ناحیه صنعتی راونج مواد اولیه مورد نیاز خود را در حد کمی از روستاهای این دهستان تأمین می کنند. تأثیر ناحیه صنعتی راونج در کاهش مهاجرت روستاییان به شهر بسیار اندک بوده، به طوری که ۴۳٪

از افراد اظهار نموده‌اند که ناحیه صنعتی راونج در کاهش مهاجرت روستاییان به شهر تأثیر کمی داشته است. علاوه بر این، به نظر ۴۰/۴٪ از افراد روستا، ناحیه صنعتی راونج در افزایش علاقه مندی روستاییان به روستانشینی تأثیر اندکی داشته است. در ارتباط با مسایل کشاورزی، ۵۳/۷٪ از افراد روستا با بیشترین فراوانی معتقدند که تأثیر ناحیه صنعتی راونج در میزان سطح کشت و بهتر شدن وضعیت کشاورزی روستاها، بسیار اندک بوده است (تولیدات باغی شامل: گردو، بادام، فندق و سیب و تولیدات زراعی شامل حبوبات که بیشترین میزان را به خود اختصاص می‌دهد). این ناحیه در تشویق مردم روستا و سرمایه داران روستا در سرمایه گذاری در آن تا حدودی مؤثر بوده است. همچنین، ناحیه صنعتی راونج در ایجاد مشاغل جدید روستا تأثیر اثر بسیار زیادی نداشته است. بر اساس اظهار نظر ۴۵/۶٪ از افراد روستا، ناحیه صنعتی راونج در میزان مصرف تولیدات ناحیه صنعتی در روستاها تا حدودی تأثیر داشته است. ۲۶/۸٪ از افراد روستا نیز معتقدند که ناحیه صنعتی راونج در میزان آلودگی و محیط زیست روستاها تأثیر کمی داشته است و از نظر زیرساختی ۴۵/۲٪ از افراد روستا اعتقاد دارند که ناحیه صنعتی راونج در بهبود وضعیت جاده‌های روستاهای اطراف تأثیر خیلی کمی بر جای گذاشته است. از لحاظ رفاهی و تأمین اجتماعی، ۴۸/۵٪ از افراد روستا، تأثیر ناحیه صنعتی راونج را به لحاظ تعداد افرادی که تحت پوشش بیمه قرار گرفته‌اند، مؤثر دانسته‌اند.

به طور کلی، ۴۶٪ از افراد روستا با بیشترین فراوانی معتقدند که ناحیه صنعتی راونج در پیشرفت روستاها تا حدودی نقش داشته است. و وجود آن بهتر از نبود آن است.

جدول ۲. تأثیر ناحیه صنعتی راونج در توسعه روستاهای دهستان دودک (درصد)

خیلی زیاد	زیاد	تا حدوری	کم	خیلی کم	متغیرهای مورد مطالعه
۴.۴	۱۴.۷	۲۷.۲	۳۷.۲	۱۵.۸	تأثیر ناحیه صنعتی راونج در افزایش اشتغال روستاییان
۲.۲	۱۱.۸	۲۱.۷	۴۱.۹	۲۲.۴	تأثیر ناحیه صنعتی راونج در میزان درآمد روستاییان
۱.۵	۸.۸	۱۳.۲	۴۴.۱	۳۲.۴	تأثیر ناحیه صنعتی راونج در میزان پس انداز روستاییان
۴	۶.۳	۱۶.۹	۴۰.۸	۳۵.۷	تناسب فعالیت کارگاه‌ها و کارخانه‌های موجود با فعالیت‌های اقتصادی روستا
۱.۸	۴.۸	۱۷.۳	۴۰.۸	۳۵.۳	تأثیر ناحیه صنعتی در هدایت خدمات و امکانات زیر بنایی به طرف روستاییان
۷	۶.۳	۱۴.۳	۴۶	۳۲.۷	تأثیر ناحیه صنعتی در بالا رفتن سطح رفاهی روستاییان
۰	۲.۹	۱۴.۷	۲۲.۸	۵۹.۶	تأثیر ناحیه صنعتی در افزایش استفاده مردم از وسایل و محصولات صنعتی
۱.۵	۱.۸	۴۹.۶	۳۲.۷	۱۴.۳	تأثیر احداث ناحیه صنعتی در افزایش توجه مسئولان به روستاهای دهستان
۴	۳.۷	۱۶.۹	۴۲.۳	۳۶.۸	میزان تامین مواد اولیه کارگاه‌های این ناحیه صنعتی از روستاهای دهستان
۱.۱	۴.۸	۳۶.۴	۴۳	۱۴.۷	تأثیر ناحیه صنعتی در کاهش مهاجرت روستاییان به شهر
۱.۱	۷.۴	۳۶	۴۰.۴	۱۵.۱	تأثیر ناحیه صنعتی در افزایش علاقه مندی روستاییان به روستا نشینی
۰	۴	۱۱	۳۱.۳	۵۳.۷	تأثیر ناحیه صنعتی در میزان سطح کشت و بهتر شدن وضعیت کشاورزی
۰	۶.۳	۴۴.۹	۳۵.۷	۱۳.۲	تأثیر ناحیه صنعتی در تشویق مردم روستاها به سرمایه گذاری در این ناحیه
۴	۷.۴	۱۴.۷	۳۴.۶	۴۳	تأثیر ناحیه صنعتی در ایجاد مشاغل جدید در روستا
۱.۵	۲۲.۴	۴۵.۶	۱۹.۱	۱۱.۴	میزان مصرف تولیدات ناحیه صنعتی در روستاها
۱.۵	۲۲.۴	۲۶.۱	۲۶.۸	۱۵.۴	تأثیر ناحیه صنعتی در میزان آلودگی و محیط زیست روستا
۷	۲.۶	۲۱	۳۰.۵	۴۵.۵	تأثیر ناحیه صنعتی در بهبود وضعیت جاده‌های روستاها
۴	۵.۵	۴۸.۵	۳۴.۹	۱۰.۷	تأثیر ناحیه صنعتی در میزان تعداد افرادی که تحت پوشش بیمه قرار گرفته‌اند
۱.۵	۱۰.۷	۴۶	۳۷.۱	۴.۸	نقش ناحیه صنعتی راونج در کل در پیشرفت روستاهای دهستان

مأخذ: مطالعات پیمایشی نگارنده، ۱۳۸۷.

۳.۶. ارزیابی سؤال تحقیق

سؤال تحقیق عبارت بود از: «تأثیرات اقتصادی، اجتماعی ناحیه صنعتی روانج در دهستان دو- دهک کدامند؟» هدف از آزمون سؤال تحقیق، بررسی تأثیر اقتصادی- اجتماعی ناحیه صنعتی روانج در دهستان دودهک از منظر پاسخگویان است. بدین منظور از آزمون کلموگروف- اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها استفاده شده و نتایج آن در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. نتایج آزمون کلموگروف- اسمیرنوف نرمال بودن سؤال تحقیق

میانگین	انحراف استاندارد	مقدار آماره آزمون	سطح معنی داری (sig)
۲/۱۷۰۵	/۵۷۷۳	۱/۸۵۴	/۰۰۲

ماخذ: محاسبات نگارنده.

همان طور که ملاحظه می‌گردد، فرض نرمال بودن سؤال مورد آزمون تحقیق رد می‌شود (زیرا سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بوده است. اکنون که نرمال بودن رد شد، مانند قبل از آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای به صورت یک طرفه استفاده می‌کنیم. در این آزمون، فرض صفر، کوچکتر یا مساوی بودن میانه فرضیات نسبت به عدد ۳ در نظر گرفته می‌شود (جدول ۴).

جدول ۴. آزمون ناپارامتری دوجمله‌ای یک طرفه سؤال تحقیق

سطح معناداری (sig)	<i>Q</i>	<i>p</i>	فرضیه تحقیق
/۵۳۵	/۱	/۹	

ماخذ: محاسبات نگارنده.

P: نسبت کسانی که بیش از ۵۰٪ با فرضیه موافق بودند.

Q: نسبت کسانی که کمتر از ۵۰٪ با فرضیه موافق بودند.

همان گونه که دیده می شود، سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر است. در نتیجه، فرض صفر رد نمی شود؛ بدین معنا که تقریباً ۹۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که ناحیه صنعتی راونج از نظر اقتصادی- اجتماعی در دهستان دودهک تأثیر کمی داشته است.

۴.۶. ارزیابی فرضیه تحقیق

فرضیه تحقیق عبارت بود از: «به نظر می رسد ایجاد ناحیه صنعتی راونج در توسعه روستایی دهستان دو دهک مؤثر است». برای آزمون این فرضیه و انتخاب مناسبترین آزمون باید ابتدا نرمال بودن داده ها بررسی گردد. بدین منظور از آزمون کلموگروف- اسمیرنوف استفاده شده و نتایج آن در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. نتایج آزمون کلموگروف- اسمیرنوف نرمال بودن فرضیه تحقیق

سطح معنی داری (sig)	مقدار آماره آزمون	انحراف استاندارد	میانگین	
۰/۰۰۸	۱/۶۶۳	۰/۵۶۷	۲/۲۱۳۰	فرضیه مورد آزمون

ماخذ: محاسبات نگارنده.

همان طور که ملاحظه می گردد، نرمال بودن فرضیه تحقیق رد می گردد، زیرا سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بوده است. حال که نرمال بودن فرضیه رد شد، باید از آزمون های ناپارامتری استفاده کرد. آزمون مورد استفاده برای هدف بررسی درستی فرضیات، آزمون دو جمله ای به صورت یک طرفه است. در آزمون دو جمله ای فرض صفر، کوچکتر یا مساوی بودن میانه فرضیات نسبت به عدد ۳ در نظر گرفته می شود. نتایج این آزمون در جدول ۶ نشان داده شده است.

جدول ۶. آزمون ناپارامتری دو جمله‌ای یک طرفه فرض تحقیق

سطح معناداری (<i>sig</i>)	<i>Q</i>	<i>p</i>	
/۱۴۳	/۱		فرضیه تحقیق

ماخذ: محاسبات نگارنده.

P: نسبت کسانی که بیش از ۵۰٪ با فرضیه موافق بودند.

Q: نسبت کسانی که کمتر از ۵۰٪ با فرضیه موافق بودند.

همان گونه که دیده می‌شود، سطح معناداری از ۰/۰۵ بیشتر است. در نتیجه، فرض صفر رد نمی‌شود؛ بدین معنا که پاسخگویان بیش از ۵۰٪ درستی فرضیه تحقیق را رد می‌کنند؛ یعنی تقریباً ۹۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که ناحیه صنعتی راونج در توسعه روستایی دهستان دودهک تأثیر کمی داشته است.

۵. ۶. رابطه بین سن و فرضیه تحقیق

به منظور بررسی رابطه بین این دو متغیر از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون به منظور بررسی رابطه بین سن و فرضیه تحقیق

نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معنی داری (<i>sig</i>)
همبستگی پیرسون	$r = -0.291$	/000

ماخذ: محاسبات نگارنده.

همان گونه که در جدول شماره ۷ ملاحظه می‌شود، ضریب همبستگی برای آزمون رابطه میان سن و فرضیه تحقیق برابر $r = -0.291$ است که حاکی از رابطه متوسط و منفی بین این دو متغیر است و این رابطه در سطح ۹۵ درصد معنی دار بوده است: $sig = /000$.

به عبارت دیگر، با افزایش سن از اعتقاد به تأثیر ناحیه صنعتی راونج در پیشرفت روستا کاسته می‌شود.

۶.۶. رابطه بین مدت زمان فعالیت در ناحیه صنعتی و فرضیه تحقیق

به منظور بررسی رابطه بین این دو متغیر از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است (جدول ۸).

جدول ۸. نتایج آزمون ضریب همبستگی به منظور بررسی رابطه بین مدت زمان فعالیت در ناحیه

صنعتی و فرضیه تحقیق

نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معنی داری (sig)
همبستگی پیرسون	$r=0.455$	$/000$

ماخذ: محاسبات نگارنده.

همان گونه که در جدول شماره ۸ ملاحظه می‌شود، ضریب همبستگی برای آزمون رابطه مدت زمان فعالیت در ناحیه صنعتی و فرضیه تحقیق برابر $r=0.445$ است که حاکی از رابطه متوسط و مثبت بین این دو متغیر است. بنابراین، این رابطه در سطح ۹۵ درصد معنی دار است: $sig=0.000$ به عبارت دیگر، با افزایش میزان فعالیت روستاییان در ناحیه صنعتی راونج، اعتقاد به تأثیر ناحیه صنعتی راونج در پیشرفت روستا بیشتر می‌شود.

۷. بحث و نتیجه گیری

در این تحقیق، نگارنده ناحیه صنعتی راونج را به عنوان یکی از نواحی صنعتی روستایی در کشور بررسی و تأثیر این ناحیه را در توسعه روستاهای اطراف آن تحلیل نموده است.

از لحاظ نقطه قوت این طور می توان بیان کرد که دهستان مورد نظر به دلیل قرارگیری در شاهراه اقتصادی کشور؛ یعنی آزاد راه اصفهان-تهران، می تواند مزیتی مهم برای این دهستان و ناحیه صنعتی باشد، زیرا از یک طرف با تقویت صنعت در این دهستان و جذب سرمایه گذار در این ناحیه صنعتی، موقعیت قرارگیری صنعت می تواند راحت تر در عرصه تجارت رشد پیدا کند و از طرف دیگر، با کاهش هزینه حمل و نقل در صنایع که یکی از هزینه های اصلی تولید است، صنایع رقابتی- تری ایجاد خواهد شد. امتیاز دیگر این دهستان و ناحیه صنعتی مورد نظر این است که در فاصله ۴۵ کیلومتری منطقه آزاد تجاری سلفچگان قرار دارد که خود می تواند امتیاز بسیار مهمی، هم برای واردات مواد اولیه از خارج کشور و هم اطمینان در صادرات محصول از طریق این منطقه آزاد باشد.

بر اساس بررسی صورت گرفته می توان گفت، موقعیت دهستان به گونه ای است که هرگونه سرمایه گذاری- چه در زمینه صنعت یا معدن، کشاورزی، خدمات و توریسم- سرمایه گذار را با ضرر مواجه نمی کند اما موضوعی که مطرح است، نیاز به برنامه ریزی دقیق و اجرای برنامه های تهیه شده در همین راستاست.

یکی از نقاط ضعف این ناحیه صنعتی این است که با شهر ۱۵ کیلومتر فاصله دارد و این خود عاملی است در جهت سرمایه گذاری کمتر سرمایه گذاران ساکن در شهر دلجان و از طرفی، به دلیل وجود شهرک های صنعتی دیگر در شهرستان و قرارگیری آنها در فاصله ۲ یا ۳ کیلومتری از شهر، سرمایه گذران رغبت بیشتری به سرمایه گذاری در این شهرک های صنعتی از خود نشان می دهند و در نتیجه، ناحیه صنعتی روستایی مورد مطالعه- همان طور که شاهد هستیم- در سال های اخیر با استقبال کمتر سرمایه گذاران مواجه شده است. با توجه به اینکه سال های قبل از ۱۳۷۶ شرکت شهرک های صنعتی فعال نبود و در نتیجه، شهرک های صنعتی در شهرستان به صورت سازمان یافته و از قبل برنامه

ریزی شده وجود نداشت؛ این ناحیه صنعتی روستایی امکانات زیر بنایی قابل قبولی را در خود داشت و در نتیجه، برای سرمایه گذاران جذابتر جلوه می کرد و از طرفی، این ناحیه صنعتی زیر نظر وزارت جهاد کشاورزی فعالیت می کرد. به همین دلیل، در سالهای قبل شاهد استقبال خوبی از این ناحیه صنعتی بودیم، اما پس از اینکه شرکت شهرک های صنعتی به طور سازمان یافته شروع به فعالیت کرد و در شهرستان دلجان به تأسیس شهرک های صنعتی بوعلی و شهرک صنعتی جاده اصفهان منجر شد، موجب استقبال کمتر سرمایه گذاران نسبت به ناحیه صنعتی راونج گردید. انتقال شرکت ها و کارگاه ها به شهرک های صنعتی نزدیک به شهر، یکی از دلایل عدم توسعه آسان در ناحیه صنعتی در سال های اخیر بوده است (که همین موضوع نوعی بی توجهی به برنامه ریزی های قبلی است) البته، در سال ۸۶ این ناحیه صنعتی هم زیر نظر شرکت شهرک های صنعتی فعالیت می کند، اما باز هم مشکلات اصلی آن حل نشده است.

با توجه به اطلاعات و شواهد موجود، این ناحیه صنعتی در توسعه دهستان تأثیر بسزایی را ایفا نکرده است. بر این اساس، پیشنهادها و راهکارهایی زیر در جهت تقویت ناحیه صنعتی مورد نظر و دیگر نواحی مشابه ارائه شده تا به توسعه روستاها کمک مؤثری نماید.

۱. یکی از پیشنهادهایی که می توان از آن به عنوان سیاست تشویقی نام برد، این است که برای سرمایه گذارانی که در ناحیه صنعتی مورد نظر سرمایه گذاری می کنند، می توان از معافیت و یا تخفیف مالیاتی استفاده نمود و بدین ترتیب، سرمایه بیشتری در این ناحیه جذب کرد.

۲. یکی دیگر از پیشنهادهایی که می تواند مشوق خوبی برای سرمایه گذاری باشد، ارائه تسهیلات مالی ارزان قیمت و تخصیص اعتبارات مالی مورد نیاز برای سرمایه گذاران

و صاحبان صنایع در این ناحیه صنعتی است. این کار می تواند با هماهنگی وزارت صنایع، وزارت جهاد کشاورزی و وزارت اقتصاد و بانک مرکزی اجرایی شود.

۳. پیشنهادی که می توان در رابطه با تسهیلات بانکی در این زمینه ارائه نمود، این است که تسهیلات به آسانی وبدون اتلاف وقت وبا شرایط آسان به متقاضیان ارائه شود.

۴. پیشنهاد می شود حداقل ۵۰ درصد از نیروی کار کارگاهها، از نیروهای روستایی استفاده شود.

۵. پیشنهاد دیگر که برای بهبود وضعیت اقتصاد و معیشت روستاها مفید است، این است که به کارگاهها و کارخانههایی که به تولید محصولاتی می پردازند که مواد اولیه آنها از روستاهای اطراف تأمین می شود، تسهیلات ویژه بانکی و با سود کمتر ارائه شود، تا به تشویق توسعه بیشتر این گونه صنایع (تبدیلی) کمک شود و به نوعی اولویت توسعه صنایع در ناحیه صنعتی با صنایع غذایی و تبدیلی مرتبط با مواد اولیه روستاها باشد.

۶. راهکارهای دیگری که می تواند در جذب سرمایه گذاری در این ناحیه صنعتی کمک کند، این است که به شرکتها وصاحبان صناعی که متقاضی زمین برای احداث کارخانه هستند آنها زمینهایی ارزان قیمت تر از دیگر شرکت های صنعتی موجود در شهرستان واگذار شود ویا حتی به صورت رایگان این زمینها در اختیار آنها گذاشته شود.

۷. فراهم نمودن تسهیلات و امکانات آموزشی، فنی و تخصصی برای تربیت نیروهای مورد نیاز واحدهای صنعتی در شهرستان از طریق وزارت کار وامور اجتماعی ومراکز آموزش فنی وحرفه ای، در راستای ارتقای صنایع روستایی از لحاظ نیروی انسانی وهدایت این نیروهای تربیت شده به سمت نواحی صنعتی روستایی، که خود می تواند تضمین کننده تولید بهتر وبا کیفیت بیشتر باشد.

۸. پیشنهاد دیگر، ایجاد مراکز مشاوره صنعتی در شرکت شهرک‌های صنعتی شهرستان، در جهت راهنمایی سرمایه‌گذاران و صاحبان صنایع برای انتخاب نوع محصولات تولیدی است. این مراکز می‌توانند با هدایت صنایع، آنها را به سمتی حرکت دهند که در عرصه رقابت با دیگر محصولات موفق عمل کنند، تا پس از مدتی دچار مشکلات مالی و بازاریابی نشوند.

۹. نهایتاً با توجه به کمبود امکانات در مناطق روستایی و نبود دانش فنی در رابطه با صنایع پیچیده با تکنولوژی بالا، پیشنهاد می‌شود صنایعی در نواحی روستایی مستقر شوند که دارای پیچیدگی کمتر باشند و نگهداری و تعمیرات تجهیزات این صنایع توسط متخصصان محلی انجام شود.

منابع

- ۱- جهانگللو، احمد. (۱۳۵۱). نفت و کشورهای جهان (نفت، صنعت و تجارت)، تهران: خوارزمی.
- ۲- منشاهی، محمد رضا. (۱۳۶۰). تکوین سرمایه داری در ایران، تهران: انتشارات کوتنبرگ.
- ۳- وزارت جهاد سازندگی. (۱۳۶۴). سمینار استقرار صنعت در روستا (مجموعه مقالات).
- ۴- جهاد سازندگی. (۱۳۶۷). اصول و ضوابط توسعه صنایع روستایی، تهران: معاونت عمران و صنایع روستایی.
- ۵- میسر، آر. پی. (۱۳۶۷). مباحثی پیرامون توسعه روستایی، ماهنامه جهاد، سال نهم، ش ۱۱۵، اسفند ماه.
- ۶- طاهر خانی، مهدی. (۱۳۶۹). صنعتی شدن روستا، سنگ بنای استراتژی آینده توسعه روستایی، تهران: وزارت جهاد کشاورزی، معاونت عمران روستایی.
- ۷- قره نژاد، حسن. (۱۳۷۱). مقدمه ای بر جغرافیای صنعتی، اصفهان: انتشارات نی، چاپ دوم.
- ۸- رحیم نیا، فریبرز. (۱۳۷۱). نقش صنایع روستایی در رشد و توسعه کشور، تهران: وزارت جهاد سازندگی (طرح و برنامه صنایع روستایی).
- ۹- شوماخر، ارنست فردریک. (۱۳۷۲). کوچک زیباست، ترجمه علی رامین، تهران: سروش.
- ۱۰- کلانتری، خلیل. (۱۳۷۵). «صنایع کوچک، نابرابری‌های منطقه ای و تجربی کشورهای در حال توسعه»، ماهنامه جهاد، سال شانزدهم ش ۱۸۸-۱۸۹.
- ۱۱- هراتی، عبدالحسین. (۱۳۷۸). سیمای سازندگی زیر ساخت تمدن اسلامی (روایتی از هشت سال سازندگی دوران ریاست جمهوری آقای هاشمی رفسنجانی، ۷۶-۱۳۶۷ جلد سوم).

- ۱۲- مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی. (۱۳۷۹). نقش جهاد سازندگی در بخش کشاورزی و توسعه روستایی انتشارات وزارت جهاد کشاورزی.
- ۱۳- کلانتری، خلیل. (۱۳۸۰). برنامه ریزی توسعه منطقه ای، تهران: انتشارات قومس.
- ۱۴- جهاد کشاورزی شهرستان دلپجان. (۱۳۸۰). گزارشی از فعالیت جهاد کشاورزی، گزارش هفته دولت.
- ۱۵- جهاد کشاورزی استان مرکزی. (۱۳۸۲). سر شماری عمومی کشاورزی .
- ۱۶- مطیعی لنگرودی، حسن. (۱۳۸۲). برنامه ریزی توسعه روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- ۱۷- رضوانی، محمد رضا. (۱۳۸۳). مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، تهران: نشر قومس، چاپ اول.
- ۱۸- جهاد کشاورزی شهرستان دلپجان. (۱۳۸۶). واحد زراعت.

19- Abraham.j.(1994).rural industries and rural industrialization in developing economy, Indian experience, journal freonstruction, vol 27.